

Terezínská iniciativa 56

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

srpen 2011

V neděli 15. května se v Terezíně konala tradiční tryzna, na níž se prezident republiky Václav Klaus poklonil památce obětí a přednesl velmi emotivní projev, který přinášíme na 2. straně.

Foto: Radim Nytl, Památník Terezín

Aby tragédie, kterou si zde každoročně připomínáme, byla už jen strašnou, smutnou a velmi poučnou historií

Pietního aktu, který se koná pravidelně na Národním hřbitově od roku 1945, se v neděli 15. května zúčastnili také prezident České republiky Václav Klaus, předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR Miroslava Němcová, místopředsedkyně Senátu Alena Palečková, dále zástupci mnoha velvyslanectví a další delegáti ze zahraničí, představitelé významných státních institucí a organizací a stovky lidí, včetně pamětníků, kteří si kdysi Terezín protrpěli. Za Tereziňskou iniciativu položily věnec Dagmar Lieblová a Anna Lorencová.

V Tereziňě zahynulo 35 tisíc lidí, další desetitisíce byly deportovány do vyhlazovacích táborů. A právě tuto hrůzu spočívající v průmyslovém zabíjení zdůraznil ve svém projevu prezident Václav Klaus. Jeho projev přinášíme dále.

Uctění památky lidí, kteří trpěli v represivních zařízeních v době nacistické okupace - v tereziňském ghettu, policejní věznici pražského gestapa v Malé pevnosti a v koncentračním táboře v Litoměřicích - se zúčastnilo kolem tisíce lidí. Ti si po uskutečnění pietního aktu prohlédli prostory Památníku.

Foto: Radim Nytl, Památník Terezín

Proslov Václava Klause, prezidenta ČR:

Dovolte mi, abych vás na tomto pietním místě - jako již několikrát - i letos pozdravil, a abych spolu s vámi připomněl utrpení, kterému byli zde v Tereziňě vystaveni v době nacistické okupace naši židovští spoluobčané. Tímto strašným táborem jich prošlo více než 150 000. 35 000 z nich našlo smrt přímo zde a pro desetitisíce dalších se Terezín stal přestupní stanicí na cestě do vyhlazovacích táborů, odkud se mnozí z nich nevrátili.

Stojíme na místě poznamenaném zlem, zlem nikoli abstraktním a neosobním, ale zlem, které působili lidé lidem, konkrétní lidé konkrétním lidem. Stále se ptáme, jak to všechno vůbec bylo možné a co se to v oněch tragických letech s lidmi stalo. Zůstává i otázka, co dělat, aby se něco takového již nikdy nemohlo opakovat.

Tehdy byla válka, v níž umíraly milióny lidí. Válka plná krutosti, vraždění a nezměrného utrpení. Válka, která zničila velkou část Evropy. Avšak to, co si připomínáme na tomto místě, svou oblundností tragédie válek přesahovalo. Jako vedlejší produkt světové války zde byl - jako součást oficiální politiky nacistického státu - uskutečňován projekt vyvraždění miliónů Židů, projekt, který byl uskutečňován chladně, promyšleně a plánovitě. Kladu záměrně důraz na slovo projekt.

Právě v něm spočívá ona mimořádnost a - doufejme - neopakovatelnost nacistického „konečného řešení“ tzv. židovské otázky. Nešlo o krátkodobé výstřelky davové bestiality a krutosti, jaké se v minulosti projevovaly v pogromech, nešlo o excesy sadistických fanatiků, vraždících v nenávistném afektu. Zrůdnost tohoto projektu spočívala v tom, že se poprvé v dějinách masové průmyslové vraždění celé jedné populace stalo programem státu, který je uskutečňoval s plným využitím státní byrokracie a úředních postupů, podobně jako organizoval válečnou výrobu či zásobování obyvatelstva. Šlo o integrální součást státní politiky, plánované a řízené vedením nacistického Německa.

Milióny nevinných obětí, jejich týrání sadistickými zločinci v koncentračních a vyhlazovacích táborech, otrocká práce, zrůdné pokusy na lidech, to vše způsobila ideologie, která si podřídila moc moderního státu. Jen kvůli tomu se zlo, které je - jak se tak zřetelně ukázalo - imanentně skryto v lidské povaze, mohlo tak brutálně projevit, a jen kvůli tomu mohlo dlouhou dobu zůstávat skryto za šedí úředních spisů a výkazů, pomocí nichž byla realizace tohoto „projektu“ chladně připravována a dokumentována.

Někomu se může zdát, že hovořit dnes, 66 let po skončení druhé světové války, o hrůzách, které se v jejím průběhu i bezprostředně po ní udály, v celé jejich příčinné souvislosti a složitosti, už je zbytečné. Já mezi ty, kterým se to zdá zbytečné, nepatřím. Jsem zneklidněn z toho, že - s odstupem pouhých dvou či tří generací - začíná být zamlžován kontext a že se začíná hovořit o jednotlivostech vytržených ze souvislosti. Stále více je kladen důraz na to, že i z české strany docházelo po válce k násilí, zločinům a vraždění nevinných, že se i mezi Čechy vyskytli sadisté a zločinci, kteří týrali vězně, Romy či Němce. Ano, nepochybně tomu tak v řadě případů bylo. A mlčet o tom nelze. Tyto individuální zločiny je třeba pojmenovat, odsoudit a také připomínat. Musíme o nich vědět a chceme-li porozumět sami sobě, musíme být schopni porozumět i bolesti jejich obětí.

Musíme však zásadně rozlišovat. Nesmíme připustit, aby individuální, nikoli státem organizované a chladně projektované zločiny, které se za války a v poválečném období také staly, v myslích generací, které toto období nezažily, vymazaly porozumění příčinám a následkům tehdejších dějů. Genocidu Židů a nacistické plány na likvidaci českého národa nelze relativizovat. Nelze připustit pokusy o symetrizaci viny agresorů a jejich obětí, nelze zapomínat na to, kdo rasovou a národnostní nenávist rozpoutal, kdo z ní učinil oficiální státní politiku a kdo ji s nevídanou brutalitou fanaticky prováděl až do samotného konce.

Je naší povinností chránit historickou pravdu. Je naší povinností chránit demokracii a humanistické ideály, na nichž naše civilizace stojí. Jen tak můžeme zajistit, aby tragédie, kterou si zde každoročně připomínáme, byla už jen strašnou, smutnou a velmi poučnou historií.

Domácí péče

Tereziánská iniciativa je příjemcem několika grantů od Claims Conference.

Finanční pomoc z těchto grantů je určena výhradně pro dosud žijící oběti protizidovské nacistické perzekuce.

- Zdravotní grant je organizován sociálním oddělením Židovské obce v Praze; žádosti vyřizuje paní Zlata Kopecká a její činnost řídí výbor složený ze zástupců TI, ŽOP a FŽO.
- Grant pro naléhavou pomoc je organizován sekretariátem Tereziánské iniciativy; žádosti vyřizuje paní Marta Jodasová a její činnost řídí výbor přeživších obětí holocaustu - členů TI.
- Granty na domácí péči jsou organizovány MUDr. Ivou Rymešovou, ředitelkou EZRA, která spolupracuje se všemi židovskými obcemi v ČR a prostřednictvím sociálních pracovníků na těchto obcích zajišťuje po dohodě s CC rozdělení prostředků pro potřebné klienty.

Tereziánská iniciativa je odpovědná dárci grantů CC. Finanční prostředky využívá v rámci daných pravidel. CC žádá průběžné informace o klientech grantů, zejména o zhodnocení jejich zdravotního stavu, o úrovni soběstačnosti klientů, o způsobu bydlení a jejich sociální situaci. Statistika stavu klientů a z toho vyplývající potřebnost péče je důležitá pro zhodnocení a určení objemu přidělených finančních prostředků od CC. Víme, že některým klientům není někdy příjemné, pokud jejich sociální pracovníci od nich vyžadují, a to i dodatečně, různé doplňující informace. Přesto to považujeme za nutné a prosíme vás o trpělivost a spolupráci. Ubezpečujeme vás, že veškeré informace jsou používány pouze pro potřebu statistiky a zpráv pro CC a nemá k nim nikdo jiný než oprávnění pracovníci přístup. Máme s organizací výše uvedených grantů mnoho starostí a povinností, ale jsme rádi, že finanční prostředky mohou získat všichni, kteří splňují předepsané podmínky, a že Claims Conference tyto nemalé finanční prostředky Tereziánské iniciativě, jako největší organizaci přeživších holocaust, již několik let poskytuje.

Věra Baumová,
předsedkyně sociálně zdravotní komise TI

Potkala jsem sama sebe

Michaela Vidláková

Divíte se, jak se člověk může setkat sám se sebou? Ale ano, mně se to stalo.

Vloni na podzim jsem totiž byla v anglické škole v Praze - Libuši. Prý byli v Terezíně a rádi by o tom slyšeli víc. A tak jsem vyprávěla o Terezíně ze zorného pohledu dítěte. Zeptali se, jestli si to mohou nahrát. Hodně se ptali, byl vidět zájem. Velice mě ale překvapilo,

vychází z mého vyprávění. A dotaz, jestli bych se s ní nesešla. Pozvala jsem ji, ale časově to nějak nevycházelo, tak alespoň mi napsala pár velmi inteligentních otázek. Ukázalo se, že předcházela velmi intenzivní příprava, studium materiálu, spolupráce s Památníkem Terezín, s Lauderovou školou. Předpremiéra v Lauderově škole a premiéra ve škole v Libuši je jen začátek, následovat má

fiemi z představení už napovídal, že zřejmě lze čekat něco mimořádného.

Začalo divadelní představení. S pomocí jednoduchých, ale velmi působivých prostředků a symbolů mě vrátila do Terezína mého dětství - a tam jsem se potkala sama se sebou. Dívka, mé *alter ego*, si zapisuje do deníčku, diktuje si, co píše - a při tom vypráví to, co jsem jim tehdy já povídala. A skupina dětí hraje - ba ne, nehraje - prožívá Terezín, smutky a radosti, o nichž dívka píše a prožívá s nimi. Děti všech možných národů, světlovlasé, zrzavé i tmavovlasé, obličeje asiatské i evropské prožívají na

když jsem v dubnu dostala do této školy pozvánku na divadelní představení s názvem „Prázdné ruce“. V podtitulku stála věta „Cesta do neznáma na neznámou dobu“, což je formulace, kterou často používám, když popisuji nástup do transportu. Samozřejmě jsem byla zvědavá, co to bude. Hru sepsal učitel, který mne tehdy do školy pozval. Pravda, moc velké iluze jsem si nedělala, amatérské školní divadlo, co už to tak může být.

Mýlila jsem se. Pár dní na to mi přišel mail. Dívka jménem Emma Vos, Holanďanka, mi psala, že hraje desetiletou Hanu, hlavní hrdinku hry, která

ještě představení v Terezíně a několik dalších v Praze v rámci divadelního festivalu v Divadle Na prádle.

Večer 18. 5. 2011 byla tedy ve škole slavnostní premiéra. Škola sama je velmi moderně zařízena, hala a chodby s velice kreativní výzdobou. Přišli slavnostně oblečení rodiče, žáci, učitelé, různí pozvaní hosté. Uvítací párty se šampaňským a s jahodami, ale také s ovocnou šťávou a různými pochoutkovými *soustičky*, která roznášely milé mladé hostesky, navodila slavnostní a vzrušenou atmosféru, jaká patří ke správné premiéře. Velký panel s fotogra-

scéně dobu před sedmdesáti lety, život i cestu na smrt židovských dětí.

Chvilka ticha, pak potlesk a ovace ve stoje. Adam Stewart, učitel, který to vše přivedl na svět, děkuje všem, kteří se na přípravě podíleli, děkuje návštěvníkům a nakonec pozval na scénu i mne a představuje mě publiku. Ta dívčina, která mne hrála, mi jde vstříc a předává mi krásnou kytici. Obejmu ji - a mám tak trochu vlhko v očích.

Ne, z těchhle dětí, které se tu teď na scéně drží za ruce, ani z těch, které jim tak upřímně tleskají, z těch jistě nevyrostou rasisti a antisemiti.

Wintonovy vlaky na Vyšehradě

Neobvyklou výstavu neomezenou velikostí prostoru ani návštěvními hodinami, bylo možno zhlédnout kdykoli ve dne i v noci od 21. května do 31. července t.r. Byla instalována na 54 velkých panelech ve volném prostoru na Vyšehradě před Starým purkrabstvím, poblíž kostela sv. Petra a Pavla pod názvem *Winton's Trains*, což plně vystihovalo její obsah. Každý z panelů byl věnován jednomu z židovských dětí, které se legendárnímu, dnes už více než stoletému Nicholasi Wintonovi jasnozřivě podařilo již v roce 1939 odvézt z protektorátu do Anglie a zachránit jim tak život. Většina ostatních židovských dětí byla později deportována přes Lodž a Terezín do dalších táborů; konce války se nedožily.

Oceňujeme výborný nápad, že stejná výstava byla současně ve stejný den a hodinu otevřena i na Liverpoolském nádraží v Londýně, kde *Wintonovy vlaky* končily.

Návrh i realizace expozice jsou dílem režiséra, kameramana a fotografa Jaroslava Brabce za účinné součinnosti pracovnice Židovského muzea v Praze PhDr. Jany Šplíchalové; producentkou projektu je Olga Menzelová Kelymanová.

Autorovi se podařilo vyhledat snad všechny dosud žijící „Wintonovy děti“, se všemi se sešel, pořídil jejich fotografie a zaznamenal jejich příběh. Ostatně v jeho režii byl i před dvěma lety organizovaný nový „*Winton's Train*“, který opakoval tehdejší cestu a jehož se účastnili někdejší dětsí cestovatelé.

Tato opožděná zpráva už je bohužel pouze informací. Zajímavá a jímavá putovní výstava skončila 31. července. Byla a snad i ještě bude k vidění; po Vyšehradě poputuje do Berlína, na Nový Zéland, do Izraele i do New Yorku.

Al.
foto Michal Stránský

Skladby Karla Reinera v Radnicích

V rámci projektu Hudba v synagogách Plzeňského regionu jsem se 19. června t. r. spolu s oběma dcerami Karla Reinera zúčastnila v synagoze v Radnicích u Rokycan vynikajícího koncertu z jeho skladeb.

Na pořadu byly dvě sonáty, brilantně zahráné bratry Vilímcovými (Miroslav - housle, Vladislav - klavír) a známým violoncellistou Jiřím Hoškem.

Reinerovy skladby, které doplnilo oblíbené Klavírní trio Felixe Mendelssohna-Bartholdyho, byly posluchači ve zcela naplněné krásné radnické synagoze stejně nadšeně přijaté jako celý koncert.

Dílo Karla Reinera nemohlo být v jistých údobích jeho života uváděno, až nyní, v posledních letech, mladí čeští i zahraniční umělci jeho skladby znovu objevují.

Zmíněný projekt pokračuje ještě v srpnu a září koncerty v synagogách ve Flossu, Hartmanicích, Kasejovicích a ve Velké synagoze v Plzni.

DG

Hudba, v každé době potřebná

„Dnes vám představujeme hudbu dvou generací židovských skladatelů - chceme tak připomenout hrůzy holocaustu, což považujeme za potřebné v každé době...“ tak uvedl 28. června v kostele Sv. Vavřince v Hellichově ulici skladatel Kennesawské státní univerzity v Atlantě, Laurence Sherr, vzpomínkový koncert na holocaust.

V programu byli zastoupeni tři skladatelé židovského původu z období druhé světové války: Ilse Weberová (1903 - 1944), Viktor Ullmann (1898 - 1944) a -

u nás zatím neznámá - Rosy Wertheimová (1888 - 1949) z Amsterdamu.

Velmi zajímaví a přínosní - pro nás posluchače - také byli většinou dosud neznámí mladí interpreti - klarinetistka Jana Lahodná (žáčka Ludmily Peterkové), violoncellista Petr Nouzovský (žák Jana Páleníčka) a mezzo-sopranistka Kristýna Valoušková (žáčka prof. Naděždy Kniplové).

S velkým zájmem jsme mohli sledovat i mladičkou dirigentku Michaelu Rózsovou, (mj. též žákyni Jiřího Bělohlávka), která v současné době působí též jako sbormistryně Dětské opery Praha.

Všechny tyto mladé interprety virtuózně na klavír doprovázela americká klavíristka Patricia Goodsonová, která jako dlouhodobá obyvatelka Prahy, uvádí kromě tradičních zahraničních skladeb mistrovská díla českých skladatelů.

Eva Herrmannová

Rozhovor Anny Lorencové s Ditou Krausovou o nelehkém životě

Začněme obligátně, řekni nám něco o sobě.

Rodiče pocházeli z Brna. Moje maminka byla dcerou soudce, tatínek byl synem profesora latiny a řečtiny a v letech 1928 - 1935 i senátorem. Byl členem německé sociální demokracie. Tatínek byl státním zaměstnancem, dnes je to Ústav sociálního zabezpečení, kde pracoval jako právník. Když tatínek dostal práci, rodiče se ještě jako mladí manželé přestěhovali do Prahy. Bydleli Na Hřebenkách, tam jsem se narodila, a později jsme se přestěhovali do Holešovic. Byla jsem jediná dcera. Dědeček s babičkou se přistěhovali do Prahy z Brna, když byl dědeček zvolen do parlamentu, a bydleli nedaleko nás. Maminka byla v domácnosti a měli jsme i pomocníci, mladou dívku, kterou jsem milovala. Vedli jsme velice spěšný, průměrný život.

Byli jste česká nebo spíš německá rodina?

Rodiče studovali v Brně německy, jejich mateřština byla němčina, ale oba uměli bezvadně česky. Doma se mluvilo německy, ale já víc česky. Dosud mluvím stejně německy jako česky.

Do poloviny třetí třídy jsem chodila do německé školy, protože to bylo za rohem, a pak mě dali do české školy U Studánky. To bylo v době, kdy Němci vtrhli do Sudet, a rodiče nechťeli, aby chůva zůstala s těmi německými dětmi.

Jak jsi tu změnu přijala?

Šlo to hladce, byly jsme dvě, ještě kamarádka Annemarie Brösslerová, která později šla jedním z prvních transportů do Lodže. Trošku jsem potřebovala pomoc s pravopisem, ale ještě ve stejném školním roce už jsem měla samé jedničky.

Jakou roli hrál v rodinném životě náboženství, byli jste zbožná rodina?

Vůbec ne, rodiče ani nebyli zapsáni v židovské komunitě. Už dědeček měl jako náboženství socialismus.

Dá se říci, že byli ateisté?

Ano, nic jsme neslavili, ale mně to nevysvětlili, já jsem chodila s naší služebnou Maře na procházky a ona šla vždycky do kostela na Strossmayerově náměstí. Pokřičovala se, já jsem chtěla taky, ale ona mě nenechala. Ale neřekla mi proč. Ptala jsem se, proč dává ruku do

té vody a co to je za vodu, a ona řekla, to je svěcená voda. - Já ji chci vidět. Tak mě vyzvedla a byla to obyčejná voda. Nic mi nevysvětlili, prostě nebyly žádné židovské svátky. Jako malinká si pamatuju, že jsme měli jednou stromeček. O židovství jsem neměla ani ponětí, neznala jsem jména svátků, ani slovo žid jsem neslyšela. To až potom, když se začalo mluvit o Hitlerovi a Norimberských zákonech, ptala jsem se, co to je?

Rodiče ti to vysvětlili?

Vysvětlili, v tom věku se člověk už necítí jako dítě.

Zůstala jsi v tom stavu bez víry, nebo se to změnilo?

Zůstala, ale je mi to dost líto, protože si myslím, že člověk má někam patřit, vidím ty rodiny, u kterých je sobota opravdu dnem bez práce, v pátek večer se rozsvěcují svíčky, a je to hezký. A jsem ráda, že můj syn v Americe tohle pěstuje, přesto že taky není věřící. O sionismu jsem až do začátku války taky neměla ponětí. To už jsem nesměla chodit do školy. Nebudu jmenovat všechny ty zákony, které nám nacisti vymysleli.

V třicátých letech už se hodně vědělo o situaci v Německu, neuvažovali rodiče o emigraci?

Já o tom moc nevím, byla jsem dítě, ale psali strejčkovi do Palestiny, on byl spolupracovník Herzla a žil v Tel Avivu. Byla možnost emigrace, ale muselo se za drahý peníze koupit povolení, nebylo to lehké. A můj tatínek věděl, že nemůže provozovat právní praxi v cizí zemi, neuměl nic jiného a co by tam tedy dělal? Báł se, že neuživí rodinu. Pak byla řeč o Jižní Americe, o Bolívii a o Chile. My jsme taky byli zapsáni v nějaké organizaci, která se starala o emigraci. Víím, že tatínek ještě 15. března ráno běžel do toho úřadu, jestli by alespoň on mohl odjet, ale už to nepadalo v úvahu. Tak jsme tady zůstali, a šli jsme se zapsat jako všichni ostatní židi na úřad ve Sřešovicích, do bývalého sirotčince. Dost se mluvilo o sionismu, ale já jsem se s tím setkala až v době, kdy už jsem nesměla chodit do školy a chodily jsme s Rájou na Hagibor sportovat. To už jsme byli dávno vyhozeni z našeho bytu v Holešovicích i z toho dalšího bytu na Smíchově, a nakonec

jsme bydleli v Bílkově ulici v podnájmu. Odtamtud jsem chodila pěšky na Hagibor, trvalo to hodinu tam a hodinu zpátky. Celý den jsem tam byla. To byla dobrá doba, tam jsem se dozvěděla o tom, že existuje místo, kam židi jedou a budují kibucy, pomalu jsem se dozvídala o Palestině.

Měli jste nějakého vedoucího, byla jsi v nějaké skupině?

Já už nevím, u koho jsem byla ve skupině, měli jsme nějakou *madrichá*. V poledne jsme měli polední přestávku, seděli jsme ve stanu, četli, zpívali hebrejské písničky. Něco jako Skaut.

Bylo to zaměřeno k sionismu?

Rozhodně. Ideologicky jsem se vlastně o to nezajímala, bylo mi dvanáct, třináct. Pak v létě odjeli prarodiče do Terezína a já s rodiči v listopadu 1942. Ještě jsem neřekla, že tatínka na začátku okupace okamžitě vyhodili z místa, a živil se jak mohl. Víím, že dělal různé věci. Překládal přednášky a projevy tehdejšího šéfa Úřadu sociálního zabezpečení Baxy, pozdějšího pražského primátora. Taky jsme vzali podnájemnici do toho našeho malého bytu, měl jen dva a půl pokoje a ten půl byl můj. Vždycky se šetřilo, ale pak už to bylo zlé, prostě nebyl příjem. Tatínek měl sice nějakou směšnou penzi, ale v podstatě se žilo z úspor. A v listopadu 1942 jsme šli do Terezína. Tatínek, maminka a já. Dědeček nepřežil ani do toho listopadu, když jsme přijeli, byl týden po smrti. Ale babička v Terezíně zůstala, vrátila se v roce 1945 a ještě žila do roku padesát.

V Terezíně jsi bydlela s rodiči?

Ne, my jsme zpočátku bydleli v katakombách. Nikde nebylo místo, měli jsme na podlaze srolované deky, a na těch jsme seděli celý den. Na noc jsme to rozložili a tam jsme spali. Pak tatínka dali do Hannoverských kasáren a nás s maminkou do jednoho obytného domu - my dvě v pokoji s mnoha dalšími ženami, a bez postelí. To už musel být asi únor 1943, protože v březnu jsem se dostala do dívčího domova L 410. Chodila jsem tam za Rájou, její maminka byla vedoucí toho domova, a moc jsem prosila, aby mě tam vzala, ale maminka Ráji byla velice povlivá a nedělala žádnou protekci, až když se uvolnilo místo.

Pracovala jsi někde?

Krátce v zahradě. Bylo jaro, ještě nic nerostlo, musely jsme tahat vodu a zalévat sazeničky, a pro mě to bylo těžký.

Můj tatínek pracoval v *Arbeitsamtu* v Magdeburských a vedle něho seděl *Jugendarbeitseinsatz* a to byl Honza Bramer. Ten mě zařadil do výroby nějakých tobolek, peněženek. To bylo jako v tom Chaplinově filmu s běžícím pásem. Samí dospělí, ženy i muži, já byla jediný dítě. Vedle mě někdo zalepil levou stranu tobolky a posunul to ke

lik hezkých událostí v *heimu*. Za prvé chodily některé holky vždycky někam ven, pak se vrátily a prozpěvovaly si nějaké melodie, já jsem se ptala, co to je, a ony mi řekly - víš, my se učíme zpívat v opeře, to byla opera Brundibár. Řekla jsem, že chci taky, tak mě vzaly příště s sebou, tam seděl Baštík u piana, a že mě vyzkouší. Musela jsem něco zazpí-

mně. Já zalepila pravou stranu a posunula to dál. Celej den. Bylo to k zbláznění. Pracovala jsem několik dní a pak jsem utekla, přestala jsem chodit do práce, a nikdo si toho nevěšmal. Od té doby už jsem nepracovala.

Jak jsi trávila celý den?

Já už nevím, už si to nepamatuju, myslím, že jsem dělala *toranut*, že jsem uklízela.

Spolupracovala jsi s Willy Groagem?

On byl ředitel toho domova, chodil na kontroly, dával vyznamenání nejčistšímu pokoji a tak. Ale žádný osobní styk jsem s ním neměla. Pamatuju si na něko-

vat, všechno bylo správné a tak jsem zpívala ve sboru. Ty zkoušky byly veselé, hezká hudba, moc se mi to líbilo. Když potom začala představení, byl to po každé zážitek. Nejhezčí bylo, když jsme seděly na bobku za tím plotem, a nebylo nás vidět - sbor. Potom jsme vstaly a vystrčily hlavy nad plotem, a ten sál udělal „ahh“. To jsem milovala. Účinkovala jsem nejméně v pětadvaceti představeních.

To bylo na půdě v Magdeburku?

Ano, ale nevím kde. Pamatuji se, když jsme po pětadvacátém představení všichni dostali *Zubusse*. Asi deset deka cukru a kousek margarínu. To bylo ohromný.

Tvoje maminka taky pracovala?

Maminka pracovala v *glimru* a byla celá lesklá. Pak přišel prosinec 1944 a my jsme jeli do Auschwitzu. Tam jsem byla na *kinderbloku* a měla jsem úkol hlídat knížky, byla jsem knihovnice. Děti mezi 14 a 16 - to Fredy Hirsch dosáhl od Němců - pracovaly, měly takzvané služby. Píše o tom Ota ve své knize *Můj bratr dým*. Já měla zodpovědnost za knihy ještě s nějakým chlapcem, už nevím, jak se jmenoval. Seděli jsme zády ke komínu, na konci, tam kde byl vyšší, takže nám bylo teplo. Před sebou jsme měli takovou desku a asi dvanáct knížek, víc jich nebylo. Ty jsme půjčovali *madrichim*. Ale většinou to nebyly knihy pro zábavu. Používali to hlavně na nějaké slovní hříčky. Ota říkal, že se z toho menší děti učily i abecedu.

Tam jsi poznala Otu?

Tam jsem ho viděla. V rohu naproti mně byla skupina chlapců, těch větších, dvanácti a třináctiletých, a Ota byl jejich *madrich*. Mne si nevěšmal, byl o osm let starší, já jsem byla dítě. Můj tatínek nepřežil, ten už byl hodně zesláblý, zemřel v únoru. Maminka onemocněla záskřtem a ležela na *krankenbau* v izolaci. Dovnitř se nesmělo. Musela jsem jí oznámit, že tatínek umřel, ale já nemohla dovnitř. Tak jsem šla podél toho dřevěného baráku, klepala jsem zvenku na stěnu a volala jsem maminko, maminko, až se mi ozvala, a přes tu dřevěnou stěnu jsem jí řekla, že tatínek umřel. Maminka se uzdravila a obě jsme prošly u Mengeleho selekcí. Poslali nás na práci, napřed jsme byly ve *frauenlágru*, to bylo za plotem na druhé straně od dráhy. Jely jsme vlakem, ale nevěděly kam, a když jsme dorazily, ukázalo se, že jsme na nějakém předměstí Hamburku. Tam jsme byly asi tři čtvrtě roku, těžce jsme pracovaly, a byly nálety.

Byla jsi stále s maminkou?

Ano. Bylo několik mladých žen a dívek, které měly maminky. A úplně ke konci, někdy v březnu nebo začátkem dubna, nás převezli z Hamburku do Bergen-Belsenu.

Co jste v Hamburku dělaly, kde jste pracovaly?

Kopaly jsme základy pro bunkry a odklízely cihly z vybombardovaných domů. Ruce jsme měly rozedrané od těch cihel. Bergen-Belsen byl daleko nejhorší ze všeho. Naštěstí jsme tam nebyly dlouho, protože v dubnu 1945 přišlo anglické vojsko a osvobodilo nás. Všechno jsme přečkaly. Já měla tyfus, maminka mě ▶

opatrovala, už byl červen, a my jsme kvůli tyfu musely být v karanténě. Pak jsme měly možnost jet do ozdravovny do Švédska a zapsaly jsme se. Jelikož jsem byla po tyfu, dostala jsem papír, že už nejsem nakažlivá, maminka to neměla, a tak jeden britský doktor mamince poradil, aby si lehla na marodku, že potom dostane papír, že není nakažlivá. Maminka si tam šla lehnout, byla zdravá, a tam po dvou dnech umřela.

Takže jsi zůstala úplně sama.

Spolubydlící Mausi mi zařídila, aby mě okamžitě zařadili do příštího autobusu a jela jsem do Prahy.

To bylo někdy na jaře 1945?

To nebylo na jaře, do Prahy jsem dorazila 1. července. Maminka umřela 29. června.

Byla jsi sama, kam jsi se vrtla, měla jsi kam jít?

Bratranec mého tatínka, strýc Ludvík, který odjel jedním z prvních transportů do Lodže, měl manželku nežidovku. Ta zůstala úzce spřátelená s mojí rodinou a když jsem se vrátila, šla jsem k ní. Přijala mě a byla ke mně strašně hodná. Vzala mě k sobě, nechala u sebe bydlet, starala se. A měla jsem babičku, která se vrátila z Terezína.

Šla jsi hned do školy?

Ne hned, v říjnu. Potkala jsem v Praze svou nejlepší kamarádku, my jsme se sobě ztratily v Belsenu a v Praze jsme se znovu setkaly. Její tatínek se vrátil a dostal místo správce opuštěných bytů po Němcích v Teplicích-Šanově. Dostal práci a byt a chtěl, aby Margit šla do školy. Byla o rok starší než já, mně bylo šestnáct a jí sedmáct. Moje babička trvala na tom, že musím jít do školy, že nemám vzdělání. Tak mě Margitin tatínek pozval, abych s nimi byla v Teplicích, protože s babičkou jsme neměly kde bydlet. Jela jsem do Teplic a obě jsme šly do gymnázia. To byl hezký rok, byly jsme na svobodě, chodily do školy a začaly jsme zase žít.

Jak ti to šlo ve škole?

Musela jsem dohánět tři roky, ale dali nám lhůtu do dvou let dohnat zmeškané třídy. Většinou to šlo, já jsem prošla, až na matematiku a fyziku, tam jsem propadla, ale dostala jsem lhůtu do dalšího roku. Ale mně už se nechtělo do školy, to už jsem chodila s Otou, s kterým jsem se sešla hned v červenci 1945, poznali jsme jeden druhého a těšili se, že jsme přežili.

To byla standardní fráze - to jsem ráda, že jsi přežil, to jsem rád, že jsi přežila.

Kde jste se setkali?

Setkali jsme se ve frontě na nějaký doklad. A on pak řekl, kam jdeš odsud? Já řekla, že jdu na *kile* pro nějaký papír na sirotčí důchod. Ota řekl, že tam taky má co dělat a že mě doprovodí. On mi připadal ohromně chytrý, věděl toho strašně moc, a uměl taky vyjádřit, co jsme prožili. Udělal na mě báječný dojem. Když mě pozval do divadla, byla jsem ráda, a začali jsme spolu chodit. Byl to můj první kluk a už mi zůstal.

Potom jste spolu odjeli?

Ještě jsme měli v Praze svatbu, v roce 1947 se nám narodil syn a v roce 1949 jsme odjeli i s chlapečkem. Vlakem a lodí do nového Státu Izrael, který byl přesně rok starý.

Ota byl sionista?

Ano, Ota byl na *hachšará*, to je zemědělská příprava, a chtěl být opravdu zemědělcem v Izraeli. On už byl činný v Praze a v Terezíně, byl jedním z těch *chalucim*, a vedl jednu zahradu. Měl noční propustku, chodil zalévat zahradu někde za hradbami. V Izraeli jsme začínali hrozně těžce, ale mně to nepřipadalo těžké, bylo mi dvacet a jemu osmadvacet.

Kde jste v Izraeli bydleli, čím jste se živili?

Zpočátku jsme bydleli ve stanu vedle Haify, to byl tábor pro nové přistěhovalce. Tam se rozdávalo jídlo a čekalo se, až tě usadí v nějakém mošavu nebo kibucu. Ale my jsme dlouho čekali, jestli přijde můj strýc, kterému jsme napsali. Tatínek měl bratra, emigroval v roce 1939 a žil v kibucu. A když jsme přijeli, tak právě opustil s rodinou kibuc a sehnal nějaké ubytování - hrozné - v Jaffě.

Pro vás?

Ne, pro sebe. Byl to velký byt, který sdílel ještě s jinou rodinou. A představ si, jeho manželka, teta Hadasa, nás tam vzala, mě a moje dítě, přestože měla svoje dvě malé děti, a nebylo tam vůbec místo. Ale ona nějak všechno zařídila a vytvořila místo i pro nás. A chovala se báječně. Mezitím Ota potkal známé, kteří byli v Bejt Jicchak, což je mošav, našel si tam práci s motykou a každý den ráno chodil na místo, kde si *mošavníci* najímali dělníky na jeden den, pracoval jako nádeník. A koncem týdne za mnou přijel do Jaffy. To dělal několik týdnů, až mu ve vesnici nabídli malý byt v dřevěném domku, kde

jsme strávili první rok. Najal si kus pole, že bude pěstovat zeleninu, ale nedopadlo to moc dobře, a na konci roku jsme neměli nic. Co za den vydělal, jsem druhý den vydala za jídlo. Tak jsme šli do kibucu a žili sedm let v Givat Chajim. Zajímavý byl postoj starších přistěhovalců, ti nás posílali na práci, kterou sami nechtěli dělat - mýt nádoby, posluhovat v jídelně atd. Ota jim říkal: Já umím pracovat v zemědělství, chci pracovat na poli. To ne, zásadně neposílali lidi na práci, kterou uměli a kterou chtěli dělat. To bylo komické. Nějakou dobu dělal v kuchyni, byl takový *kitchen boy*, který nosí těžké hrnce a musí do nich celý vlézt, aby je umyl. O našem životě v kibucu dokonce napsal knížku, jmenuje se *Vepři ve při*. Tam se nám v roce 1951 narodila dcera. A za nějakou dobu Otovi nabídli, že by mohl vyučovat angličtinu ve škole, zatímco já jsem spravovala boty pro *kibucníky*, dělala jsem to tři roky a dělala jsem to dobře. Ale pak jsme kibuc opustili. Ota se stal učitelem v internátní škole Hadassim, kde jsme dostali byt. Děti tam chodily do školy, a opatrovala je takzvaná *housemother*. Děti byly v internátě bez rodičů. Naše děti měly i rodiče, i ten život v dětské společnosti, a měly to dobré.

Váš život se už hodně zlepšil.

Ano, od roku 1989, co jsme se zase mohli vracet do Prahy, jsme vlastně přijížděli každý rok, až do roku 1995, kdy byl Ota příliš nemocný. Při poslední návštěvě tady byl knižní veletrh s důrazem na izraelskou literaturu a on tam měl mluvit. Ale bylo mu tak zle, že jsme se museli vrátit. Byl velmi nemocný, začalo to srdcem, pak měl rakovinu.

A co jsi dělala ty?

V té škole Hadasim jsem se stala také učitelkou angličtiny poté, co jsem vystudovala seminář a dostala učitelský diplom. Pracovala jsem 29 let. Po roce 1990 dostal Ota odškodnění za majetek rodičů, který sebrali komunisté v roce 1948. Tehdy znárodnili továrnu jeho otce i s obytným domem, kde jsme bydleli s naším prvorozeným. Vyhodili nás a všechno sebrali. Bylo to ve Strašnicích, ta ulice se tehdy jmenovala Vinohradská, dneska je to Starostrašnická. Když Ota zemřel, peníze jsem zdědila a koupila za ně byt. Mám tedy v Praze už osm roků byt, jezdím sem a je mi tady dobře. A mám tady nejenom své staré kamarádky Ráju a Danku a další, ale i nové přátele, takže když přijíždím do Prahy, mám tady tolik lidí, že mám program na každý den. A to mě moc těší, protože jinak jsem

sama. Můj starší syn je těžký invalida a žije v Netánii nedaleko mne, mladší žije v Americe. Mám dva dospělé vnuky v Jeruzalémě a syn v Americe má taky dvě děti. Ale v Netánii jsem sama. Mám hodně přátel, ale nikoho z rodiny.

Hodně se věnuješ svému synovi, který je v Netánii. Ale nějaká energie ti jistě ještě zbývá, kam ji vkládáš? Co celé dny děláš?

V zimě a na jaře maluju květiny nebo vyrábím obrázky ze skla. Mám předplatné na filharmonické koncerty v Tel Avivu, kam jezdím jednou měsíčně, a ještě se skupinou do muzeí a galerií. Kromě toho ráda hraju bridž, to bývá jednou nebo dvakrát týdně. A snažím se propagovat Otovy knihy, má jich několik. Loni vyšla jeho povídková kniha *Obchodník se sny*.

Ještě se zeptám na současnou situaci v Izraeli.

Na to jsem dost špatná, například teď, co jsem tady, jsem se ani jednou nepodívala, co se píše v novinách a co říkají ve zprávách o Izraeli. Chci mít dovolenou. Kromě toho jsem politická naivka, moje první myšlenka vždycky je - to přejde a bude to zase dobré.

A je to tak?

Ne, to nikdy nebude dobré.

Ale pořád tam žijete, můžete žít, i když je to někdy hodně nebezpečné. Když někdy přijedu do Izraele, mám dojem,

že už je to součástí vašeho života, který jde dál, jako by se nic nedělo.

Mně se nějak politika zošklivila, už jako dítě jsem byla neustále vystavená takovým diskusím, u dědečka vždycky seděli nějací pánové, mluvili o politice, a tatínek s maminkou do toho byli taky zapojeni. A mně se to znechutilo.

Kdykoli přijedu do Izraele, vidím nové stavby, krásné a moderní, a přibývá lidí ze všech možných zemí, kteří tam přijíždějí. Někteří na návštěvu, jiní žít, tu zemi obohacují, takže se stále proměňuje a obnovuje.

Izrael je opravdu ohromně dynamický stát, člověk má pocit neustálého vývoje, staví se překrásná architektura, budovy i města se neustále zvelebují, silnice se zlepšují, je to země plná života.

Přistěhovalci stále přijíždějí?

Je jich málo, ale přicházejí trvale. Bohužel i tzv. *settlers*, náboženští fanatici, co vytvářejí nové usedlosti na západním břehu.

To mi, prosím, trochu přiblíž.

Hnutí mladých fanatických ortodoxních lidí bohužel roste. To není jedno hnutí, to jsou nejrůznější skupiny. *Chabadnici*, *chasidi* a nevím co.

Jak vás to ohrožuje?

Ono to naprosto znemožňuje vytváření jakéhokoli kompromisu. Jakmile se jedná o nějaký ústupek, hlasitě demonstrují. Bez ústupků ale nemůžeme niče-

ho dosáhnout, a to oni nepřipustí. Jakmile je jen zmínka o nějaké dohodě, okamžitě vyhrožují, že padne vláda atd. Je to menšina, která všechno diktuje.

Ještě jsem se nezmínila o smrti naší dcery. Onemocněla, když jí bylo osm roků. Jmenovala se Michaela.

Když jsem byla holka v Terezíně, bydlely jsme s maminkou nějakou dobu v pokoji s jinými ženami, jedna měla dceru, Míšu, a mně se to jméno tak zalíbilo, že jsem si tehdy říkala, až budu mít dceru, bude se jmenovat Michaela. Onemocněla, když jí bylo osm let, zjistili, že má jaterní nemoc, která je neléčitelná, věděli jsme, že to nepřezijí, a museli jsme to před ní tajit. Ale ona žila ještě dvanáct let, dožila se skoro dvaceti, a dvanáct let jsme žili s myšlenkou, s vědomím, že nepřezijí. Bylo to moc těžké. Ota sklapnul, ten úplně bláznil, byl jako nepřítel. On se tak snažil, po celém světě jsme se ptali lékařů, kdekoho, a do dnešního dne není na tu nemoc léčba. A teď mám syna invalidu v moc špatném stavu. Takže Ota byl nemocný, dcera byla nemocná, Šimon je nemocný, akorát Rony v Americe je v pořádku.

Za ním taky jezdíš?

Každý rok. Před dvěma lety byli u mne, slavili jsme moje narozeniny, tak jsem je pozvala. Přijel Rony, jeho žena i obě děti.

Měla jsi hodně těžký život. Tím víc ti upřímně děkuji, že jsi byla ochotná se nám svěřit.

Švédský bestseller o ghettu v Lodži

Mezi členy naší Terezínské iniciativy je i menší počet těch, kteří nebyli v Terezíně, ale byli deportováni do ghetta v Lodži. Nedávno vyšel román *Chudí v Lodži* od švédského spisovatele Steve Sem - Sandberga. (V českém překladu vydala Paseka.) Více než román je to spíš kronika lodžského ghetta, která byla autorovi podkladem díla, pro naše členy zajímavé už tím, že nabízí srovnání mezi životními podmínkami v obou ghettech.

Již osoba židovského nejstaršího, neblaze proslulého nejmocnějšího ghetta v Lodži, Mordechaje Chaima Rumkovského, jeho neomezené systematické zneužívání moci při řízení ghetta, jeho bezohledné sledování vlastního prospěchu, je neporovnatelné se způsobem práce Ältestenratu v Terezíně. Nikoho v Terezíně by ani nenapadlo, na rozdíl od Lodže, obvinít někoho z tohoto orgánu z kolaborace. Každý věděl, pod jakým tlakem jedná v rámci možného s SS v táboře. Kronika lodžského ghetta dokumentuje morálně pochybný způsob vládnutí v tomto prostředí. Spisovatel v současnosti ví samozřejmě více než ti, kteří tehdy události do kroniky zapisovali, ale přesto se Rumkovski jeví jako kariérista bez skrupulí, vždy

ochotný vyhovět nacistickým vládcům. Avšak i on skončil v Osvětimi; mouřenín splnil svoji úlohu a může jít. Způsobům jeho řízení odpovídal i způsob života v ghettu. Nekonečný hlad, bída, zoufalství, protekce. Také nevráživost vůči přichozím ze „západu“ - německým i českým Židům. To popisuje v citovaném deníku Věra Schulzová z Prahy, která se svou rodinou musela žít v Lodži. Už to, že rodiny v lodžském ghettu bydlely společně ve vlastním stísněném bytě a hospodařily spolu, se liší od kasárenského života v Terezíně. Jen děti měly v Lodži svůj dětský domov.

Likvidační transporty z Terezína na podzim roku 1944 byly příšerné, a přesto, že cíl - Osvětim - byl pro deportované stejný, hrůzy likvidace lodžského ghetta byly podle svědectví pokud možno ještě horší.

Kniha byla prohlášena nejlepším švédským románem za posledních třicet let a koupilo si ji více než 120 000 švédských čtenářů.

Bude jistě zajímavé, co o ní řeknou ti z našich členů a přátel, kteří život v Lodži sami prožili.

Eva Štichová

Ars longa

Pavel Stránský

Foto Michal Stránský

Ars longa, vita brevis est (Umění trvalé, život je krátký), říkali staří Římané, někdy v opačném pořadí.

15. června 2011 uspořádal *Rafael Schächter Institute for the Arts and Humanities* v půdním divadle Magdeburských kasáren v Terezíně upravený *remake* někdejšího terezínského kabaretu *Why We Laugh* (s původním ná-

matován díky Lise Peschel, mám o kabaretním textu poměrně slušné povědomí. Sledoval jsem simultánně jak mluvené slovo v angličtině tak české titulky a myslím, že mi žádná textová změna neunikla. A žádná mi nepřišla nevhodná. Dík.

Poděkování, kterého se mi dostalo měrou vrchovatou, jsem v duchu tlumočil zbylým spoluvůrcům, kterými byli Felix Porges, Vítězslav „Pidla“ Horpatzky a Pavel Weisskopf, a to *nerad*. Raději bych nemusel. Při této příležitosti zdůrazňuji: Občas se stává, že se kdo si se mnou baví jako s autorem. Ale já

*(Františku, už tě nepotěší,
že Francouz jsi a ze vsi zdejší.
Teď na krk oprátku Ti věší,
ať pozná hlava, oč je zadek těžší.)*

a mnoha jiných uměleckých dílech stejně tak jako o různých projevech statečného až nezdočného ducha obětí - izmů. A že existuje specifický židovský humor, zejména onen černý. Domnívám se, že příslušník žádného jiného náboženství by nebyl schopen vymyslet anekdotu, v níž manžel slibuje umírající manželce, že ji dá okamžitě převést na hřbitov do Vídně, kdyby se jí na tom bratislavském špatně leželo.

Lisa Peschel, Pavel Stránský, Elise Langer

Julie Kurtz, Skyler Nowinski, Craig Harris

zvem Smějte se - s námi). Odpoledne a večer. Shlédl jsem ten odpolední. A jelikož je právě život krátký (i ten zdánlivě dlouhý), ze čtyř autorů původního kabaretu jen - já. Odvážuji se doufat, že to, co napíšeš, lze vztáhnout i na ono večerní představení. Doufám, že si to myslím právem.

Našli se nadšenci, které oslovil sedmdesát let starý, místy vousatý, na specifické prostředí a dobu fixovanými prvky předváděná satira. Vícekrát mi děkovali za to, že jsem to tenkrát „spoluvytvořil“ a já jim na oplátku za to, že je to oslovilo a že se nespokojili jen tím oslovením.

Děkuji vám, Kiro Obolensky, řediteli Hayley Finne, skladateli a dirigente Craigu Harris, překladatelko a dramaturgyně Liso Peschel a mladí interpreti, Julie Kurtzi, Elise Langer, Ryane Linbergu a Skyler Nowinski. Odvedli jste velký kus záslužné práce. Po řadě let, po která jsem cíleně zapomněl na řadu událostí z Terezína a byl na ně znovu upa-

byl jen spoluautor, jeden ze čtyř, a taky zčásti interpret, nikoli podstatný. Cizí vavříny nechci.

Seděl jsem a kriticky vnímal a posuzoval. Zejména vlastní písňové texty. Jak romantické a naivní! Dnes bych už takové nenapsal. Ty se hodí tak k mladíku kolem dvacítky. Ale tolik mi přece bylo (21 - 22). Takže, čemu se divím? Není čemu.

Hlavou se mi honila spousta různých myšlenek, úvah, představ. Nejrůznějších, z nesourodých zákoutí lidského života, z nejdlehlějších záchvěvů lidské mysli. Tenkrát bych byl asi nenapsal: jako bujni nespoutaní mustangové. (Nebo podobně.) Třeba o úloze a váze humoru či umění ve fázích lidského strádání. Nebo o selekci v jednotlivých fázích života.

O tom, že je umění mentální rezistence v období útlaku a ponížení, jistě není pochyb. Ani o tom, že různá příkoří lze přežít jen s humorem. Platí to o „toulání po hvězdách“ Jacka Londona, o vlastním epitafu Françoise Villona

A k té selekci v lidském životě. Napadlo mne, že celý lidský život je soustava selekcí. Jenom si každý představujeme někoho jiného jako selektora. Já nevím. Tuším však, že kritéria nejsou spravedlivá (pokud se ví, co je spravedlivé). Takže možná je spravedlivé, že je *ars longa*. Každý si z ní užije část po dobu *vita brevis*. Ale ta doba je různě dlouhá, nespravedlivě různě dlouhá.

Když představení skončilo a pořadající mne pozvali k sobě na jeviště, podlomila se mi kolena a Lisinu podanou ruku, abych vystoupil po dvou schůdcích, jsem opravdu potřeboval. A měl bych prozradit, jak mi pak, souhrnně řečeno, večer doma bylo? No, nespal jsem.

Přesto si myslím, že jedna probdělá noc stála za pocit, že *šoa* snad nebude přece jen příliš brzy zapomenuto (má stálá obava ve světě plném zvrácených hodnot, krutosti, sadizmu a násilí) a že se budou moci vždycky smát slušní lidé se slušnými lidmi.

Studenti objevují Hanuše Hachenburga

Michaela Vidláková, foto: studenti gymnázia

Jméno soukromého pražského gymnázia Přírodní škola asi málokomu z nás něco říká. Ale mělo by: Studenti této školy v čele se svým učitelem Františkem Tichým se pustili do náročných projektů, které se nás velice týkají. Kdo má přístup na internet, může si díky nim na adrese: www.vedem-terezin.cz/home.html přečíst všechna čísla slavného časopisu terezínského chlapeckého domova č.1 „Vedem“. (V našem časopise - č. 54, s. 17 - jsme o VEDEM na internetu psali - pozn. redakce.) Při pročítání tohoto časopisu studenty hluboce zaujaly i dojaly terezínské básně Hanuše Hachenburga, nesmírně talentovaného, ani ne 14 letého chlapce, který později zahynul v Osvětimi. Objevili i jeho loutkovou divadelní hru „Hledá se strašidlo“, která v Terezíně nebyla uvedena, a rozhodli se ji uvést do života. Úkol to nebyl snadný, sami si museli vytvořit veliké loutky a naučit se s nimi současně hrát a říkat - ne, nejen říkat, doslova prožívat - text, ale zvládli to výborně a tak 21. 6. 2011 ve Vzdělávacím centru židovského muzea v Praze (a den na to v Brně) jsme mohli zhlédnout zajímavý a emotivně velmi silný pořad z díla tohoto slibného mladičkého, ale překvapivě vyzrálého autora, jehož tvorba byla tak krutě ukončena.

V první části programu nás přivítala terezínská hymna „Všecko jde...“ a následně jsme se v několika větách dozvěděli to málo, co se o Hanušově životě ví. Není známo, proč chlapec, i když měl rodiče, pobýval od svých 8 let v židovském sirotčinci, z něhož byl v říjnu 1942 deportován do Terezína; z několika vzpomínek Zdeňka Ornesta se nám přibližuje jeho pobyt v Terezíně, v prosinci 1943 odjíždí do rodinného tábora v Auschwitz-Birkenau, kde končí jeho krátký život. S tímto vědomím potom o to dojemněji zazněla recitace veršů, které studenti sesbírali z archivu terezínské tvorby a které ve spolupráci s Marií Rút Křížkovou posléze vyšly v nakladatelství Baobab v útlé knížečce pod názvem „Hned vedle bílá barva mráčků“. Básně plné silných citů, touhy, smutku, naděje...

Mnohé verše jako by předjímaly to, co chlapce čeká, třeba když píše:

„...jsem sám
v popeli po plameni
a vím:
Nic není.“

Po krátké přestávce chlapci a děvčata nastoupili s velikými loutkami, které drželi v rukou tak, jako by se sami do nich přetvářovali: krále, jeho rádce, smrtku, esesáka a další postavy hry. Ostrá satira evokuje atmosféru totality a strachu jako nástroje její moci. Vystupuje tam i postava jednoho Žida - a to je snad jedna z věcí, kterou jsem ve hře tak docela nepochopila: je tam totiž vykreslen spíše negativně. A především nejasné mi bylo zakončení: v okamžicích, kdy král se pere se smrtkou o to, kdo z nich je vinen neúspěchem, stojí na scéně i onen Žid. Čekala jsem, že hra vyústí v tom, že král i smrtka se spojí a svalí vinu na něj. V tu chvíli ale hra - jakoby utatá - končí.

Musím říci, že obdivuji upřímný zájem a obrovský elán a nasazení, s nímž se studenti zabývají terezínskou problematikou. Zopakujme si, co už udělali: Přenesli na internet kompletní časopis Vedem, sesbírali a vydali knížku s básněmi Hanuše Hachenburga, a uvedli na scénu jeho divadelní hru. A ještě jdou dál. Teď se pustili do dalšího nesnadného počínu: chtějí v Terezíně s jeho bývalými nedobrovolnými „obyvateli“ natočit jejich vzpomínky a příběhy. Je na nás, abychom jim v tom co nejvíce pomohli. Přihlaste se, prosím, kdo jste ochotni se na tom podílet! Je to přece v našem zájmu a je to i jeden z hlavních cílů Terezínské iniciativy, aby se nezapomínalo.

Podpořme proto jejich snahu!

Všem za to předem děkuji.

V Terezíně s pamětnicí

Jedličkův ústav a školy navštívily již podruhé Terezín, a to díky velkorysé nabídce pana Yechiela Bar Chaima, který v naší škole studentům před dvěma lety přednášel o smyslu handicapu podle Tóry a o mezinárodní práci s postiženými na ostrově Djerba v Tunisku. Tam se o klienty starají dohromady křesťané, židé i muslimové.

Do Terezína jsme tentokrát odjeli s pamětnicí Annou Hyndrákovou, která nás celou dobu provázela. Pod silným dojmem návštěvy Terezína někteří studenti napsali:

SŠ 2, SŠ 3, PŠ 2A a jednotliví studenti z dalších tříd, učitelé, asistenti studentů, zdravotnice a pamětnice paní Anna Hyndráková (vpravo), která v Terezíně prožila dva roky a později byla transportována do Osvětimi, kde celá rodina zahynula v tzv. rodinném táboře. Ona jediná se zachránila a válku přežila.

„V Terezíně jsem byla se školou dne 28. 4. 2011. Nejvíce se mi líbilo vyprávění paní Anny Hyndrákové, které bylo ze života. Její životní příběh byl velice zajímavý, dojemný, bohužel také smutný. Naštěstí alespoň částečně s dobrým koncem. Jsem moc ráda, že jsem mohla paní Annu Hyndrákovou osobně poznat.“

Jitka Jeřábková

„Když jsem přišel do bývalého lágru, měl jsem pocit, jako by se tam zastavil čas. Připadalo mi, jako kdyby se události staly před hodinou. A když jsme ghetto opouštěli, najednou se zatáhlo a začal se větrem zvedat písek ze země, měl jsem pocit, jako by události byly stále živé.“

Zdeněk Morava

„Šli jsme se podívat ke kolejím, odkud transporty odcházely. Připadal jsem si jako jeden z transportovaných. Ale naštěstí jsme se tam jenom fotografovali.“

Ondra Havlík

„Překvapila mě autenticita místa. Vše je jako tenkrát. Ptal jsem se paní Hyndrákové, kolik bylo její neteři, která byla zabita v osvětimské plynové komoře spolu s rodiči a ostatními členy rodiny. Paní Hyndráková odpověděla - Jeden a půl roku...“

Ondra Srp

„Rozvržení ulic jako podle pravítka, těžká práce židů, kteří museli čistit ulice pro komisi Červeného kříže, přelidněnost cel v Malé pevnosti, kdy vězni museli spát ve stoje, jak nám vyprávěl místní průvodce Lukáš v Malé pevnosti.“

David Kedles

„Paní Hyndráková krásně a citlivě vysvětlovala události, které tak nepředstavitelně ovlivnily její život. Říkala, že do Terezína se vrací celkem bez problému, protože tam byli ještě celá rodina, ale do Osvětimi už jezdit nemůže, protože tam celou rodinu vyvraždili.“

Petra Židlická

Je důležité si připomínat minulost, znát ji, a nedovolit, aby se opakovala. Vraceli jsme se do Prahy plni dojmů a nápadů na přemýšlení. Co by se asi stalo s námi, handicapovanými, za války.

Děkujeme ještě jednou paní Hyndrákové, že nám věnovala svůj čas. Budeme se snažit, aby se takové věci neopakovaly, a budeme o tom mluvit.

Také proto pojedeme navštívit místo, spojené s druhým totalitním režimem, v kterém jsme museli žít - je to komunistický pracovní tábor, dnes přeměněný na muzeum VOJNA u Příbrami, kde v strašlivých podmínkách pracovali vězni v 50. a 60. letech v uranových dolech.

Text i foto: studenti Praktické školy JÚŠ

Setkání se studenty v Památníku KZ – Neuengamme

Eva Smolková-Keulemansová

Na opakované pozvání vedoucího pracovníka studijního centra Památníku KZ-Neuengamme Dr. Olivera von Wrochem jsem letos ve výročí květnových dnů navštívila Hamburk, abych se setkala se studenty několika gymnázií a splnila i další přání a pohovořila o svých válečných zkušenostech a zážitcích pro archiv Památníku.

Chci uvést, že patřím k lidem, kteří o svých zážitcích dlouhá léta nehovořili. Nesmírně si vážím svých přátel a všech, kteří tak intenzivně a dlouhodobě se této činnosti věnují. Víím, jak je pro posluchače důležité setkat se a slyšet hovořit žijícího svědka, a to i dnes, kdy existuje velké množství literatury, ať již memoárové nebo dokumentů odborně zpracovaných fundovanými historiky. Sama jsem na toto téma odmítala hovořit i se svými blízkými. Jen jednou jsem tuto zásadu porušila, a to před 20 lety, když mě moje vnučka poprosila, zda bych nesplnila přání její třídní učitelky a přišla k nim do školy vyprávět. Byli to studenti 13 - 14 let a já si uvědomila, že jsou ve věku, kdy my jsme přicházeli do Terezína, a oni žijí v konzumní společnosti, která mnohé z nich velmi ovlivňuje. Setkala jsem se s velkou pozorností a zájmem, ale ani tato pozitivní zkušenost nezměnila můj postoj, a já jsem nadále setrvala v mlčení a obdivovala ty, kteří velice aktivně navštěvují české a německé školy.

Až letos jsem si uvědomila, že hovořit k německým studentům je určitý dluh, který dlužím sama sobě – a návštěvu Hamburku realizovala. Po milém, přátelském přijetí pracovníky studijního oddělení Památníku KZ-Neuengamme jsem byla informována, co ode mne očekávají, a velice rychle navázala kontakt s Ulrikou Jensen, historičkou, dlouholetou spolupracovnicí Památníku, která měla setkání se studenty moderovat. Informace, že se setkání účastní cca 100 studentů v přednáškové místnosti studijního centra Památníku, mě poněkud zaskočila.

Realita příštího dne, kdy se setkání s mladými Němci uskutečnilo, byla pro mne nesmírně povzbudivá. Dívat se na studenty ve věku 15 let (resp. 12 let), kteří po dobu téměř 2 hodin soustředěně a se skutečným zájmem naslouchají,

bylo pro mne zážitkem. Snad nejdůležitější však byly dotazy, které v průběhu vyprávění kladli. Všechny byly motivovány zamyšlením nad situacemi, s jakými se člověk v životě setkával, jak na ně reagoval a čelil jim. Místo všeobecně známých a víceméně povrchních dotazů se většina otázek týkala hlubšího pochopení.

Uvedu několik příkladů: reakce na protizidovská opatření - mé vlastní, mého okolí a chování nežidovských přátel; jaké byly vztahy mezi mladými v Terezíně, v „*Kinderheimu*“, zda nedocházelo k hádkám a třenicím v tak omezeném prostoru a mimořádných podmínkách; vliv životních podmínek v ghettu, lágru na naše myšlení; hlad a stres - jejich působení na zvládnutí situace každodenního života v lágru; jak moc působil strach a stres a jak se člověk orientoval na přežití; význam přátelství - konkrétní vzpomínky; v Hamburku vztah německých dělníků a širšího okolí k nám vězňům, otázka pracovního nasazení a význam práce v nelidských podmínkách; co pomáhalo

přežívat dny v Terezíně a dalších KZ, představa, zda se dožijeme konce války; reakce na osvobození, vztah k Němcům po válce a vývoj tohoto vztahu v průběhu let; jak ovlivnil pobyt v KZ další život; zda přežívají děsivé vzpomínky a sny až do současnosti; zda pomáhaly rozhovory s přáteli o válečných zkušenostech při adaptaci na normální život; znalosti a vztah dětí a vnoučat k mé válečné minulosti...atd.

Rozhovory se studenty pokračovaly neformálně i po oficiálním ukončení programu stále dalšími dotazy. Ukázalo se také, že i další, dnes již třetí generace Němců se zajímá a do jisté míry cítí odpovědnost za chování svých předků.

Co říci závěrem: setkání s německými studenty bylo mimořádně potěšující a proti negativním zprávám o neofašistických tendencích některých mladých lidí, velice povzbuzující. Potvrdila se známá zkušenost, že pro myšlení a jednání mladých lidí je důležité, když jsou vedeni a motivováni vzdělanými, kulturními a zkušenými pedagogy s velkou dávkou lidství.

O Terezínu ve vzdáleném německém městě

Lisa Miková, Doris Grozdanovičová, Eva Štichová

„Sotva plně uchopitelné bylo pro později narozené, kteří se v sobotu odpoledne shromáždili v aule Lidové školy v Meiningenu, co vyslechli na setkání s pamětníky. Zajisté asi každý o tom četl, byl dokonce v Terezíně. Ale nyní slyšet vyprávět přímo z úst postižených; být konfrontován s třemi osudy přímo osobně, to je něco jiného. Historie zosobněná, pravdivá a otevřená.“

To je citát z místních novin města Meiningen v Durynsku. 12. května t.r. se tam konalo při příležitosti vernisáže děl dvou terezínských umělkyní, Friedl Brandejsové a Helgy Hoškové, velké shromáždění, na kterém tři bývalé terezínské vězeňkyně sdělovaly přítomným své vlastní zážitky i fakta z historie Terezína. Přednášku sledovali posluchači s velkým zájmem, stejně jako výklad a výstavu, která potrvá dva měsíce. Obě navazovalo na právě skončenou návštěvu zájemců v Terezíně a Lidicích.

Ve dvou dalších dnech po vernisáži si prohlédli výstavu ještě žáci ze škol a vyslechli rovněž vyprávění terezínských

hostů. Také skupina přistěhovalců, kteří se na škole pro vzdělávání dospělých učí německým dějinám a jazyku, se objevila zde, aby se poučila.

Loni byla pozornost občanů soustředěna na Osvětim. Obdobně tam byl vypraven celý autobus a výstava byla věnována památce židovských občanů města, kteří většinou v Osvětimi skončili své životy. Příští rok mají Meiningenští v plánu Katyň.

Společenský život v tomto malém městě (2200 obyvatel) je zaměřen nejen na poznávání minulosti, ale i na vyrovnávání se s problémy současnosti. Ani pomoc slabým a potřebným spoluobčanům není opomíjena. Od našeho prvního setkání a besedy přímo v Terezíně až do návratu domů o nás láskyplně pečovali organizátoři celé akce, Bianca a Frank, a nám se ani nedostává dost slov díky za to vše.

Naše návštěva v Meiningenu na nás hluboce zapůsobila a věříme, že zanechala na obou stranách dobré pocity.

Kulatý stůl v Moravskoslezském kraji na téma:

Vyučování o holocaustu k prevenci předsudků vůči menšinám

Na krajském úřadě v Ostravě se konalo dne 14. 6. 2011 setkání aktérů z různých oblastí: samosprávy, školství, policie, akademické sféry, etnických menšin, zabývajících se extremismem a předsudky proti menšinám. Pořádalo je Centrum vzdělávání ICEJ s podporou odboru školství, ostravského hejtmanství, Židovského muzea a Tereziánské iniciativy. S potěšením jsem konstatovala, že účastníky byli ve všech oborech lidé nejvýše postavení, tedy s možností ovlivňovat dění a současně odborně fundovaní, což se týkalo zvláště pedagogů, kteří byli vesměs absolventy několika stupňů vzdělávání v Památníku Terezín i v Jad Vašem.

Byla jsem pozvána v dvojroli pamětníka a psychologa, ze své profese výpovědi se snažím vytěžit zkušenosti užitečné k metodice pamětnické výpovědi; v tom směru se neslo také mé vystoupení.

Způsob výpovědi a obsah přizpůsobuji skupině posluchačů s ohledem na věk a vzdělanost skupiny; obojí konzultuji s vyučujícím před přednáškou. Vyhýbám se velkým akcím a vylučuji je na nižším stupni, kde účinnost se zvyšuje s možností očního kontaktu mezi námi a posluchači a přizpůsobování se ne běžně aktuálnímu stavu chápání a zájmu.

Efektivnost naší výpovědi bude závislá na četnosti akcí a četnosti opakování informací; minimálně navazují na předpokládanou probíranou látku v dějepise nebo občanské výchově, v každém případě je vhodné podat minimální informaci o tom, kdo vlastně židé jsou. Zpočátku naší spolupráce to činili lektori ICEJ s důrazem na biblické dějiny, které byly posluchačům vzdálené, nyní se zaměřujeme na dějiny židovské komunity na českém území: ani tato pasáž by neměla být příliš dlouhá, u mladších dětí se osvědčily konkrétní příběhy z regionu. Práce s žáky základních škol umožňuje větší emoční působení a preventivní vliv, pokud podáme i informace o riziku a metodách jejich ovlivňování staršími kamarády, kteří se do extremistického hnutí zapojili.

Nejohroženější skupina, inklinující k extremistickému chování, učňovská mládež, je zatím nejméně s tématem seznamována a asi i pro nás jsou besedy s ní obtížné.

Atmosféra semináře byla dělná a činnost ICEJ na poli prevence etnické snášenlivosti má zřetelně rostoucí úroveň a je organizačně velmi nápomocná našim společným cílům.

Věra Andryšiková, Ostrava

andryšikovavera@seznam.cz

Volary a Nové Město na Moravě

Volary jsou město obklopené šumavskými lesy a kopci. Na svahu nad městem v sousedství místního hřbitova připomíná 95 náhrobků z bílého kamene oběti pochodu smrti, který přišel do Volary počátkem května 1945. V knize *Přes Volary přešla smrt* tuto událost připomíná Jaroslava Krejsová, která se do Volary jako mladá děvče přistěhovala po válce a začala se osudy žen z tohoto pochodu zabývat. Její vnuk Zdeněk Krejsa organizuje již několikrát rok vždy počátkem května odborné konference na téma Volary a pochod smrti - multikulturní výchova v praxi. Byla jsem pozvána na letošní dvoudenní konferenci, abych tam přednesla příspěvek a zúčastnila se besedy s žáky místní školy. Během konference zazněla řada zajímavých příspěvků, byla instalována i výstava Memento dvou světových válek 20. století pro mladého člověka, česko-polský projekt žáků středních škol, který získal mezinárodní ocenění. Součástí programu konference byla, jako každý rok, pietní vzpomínka na hřbitově.

Nové Město na Moravě leží v samém srdci Českomoravské vrchoviny. Místo je rodištěm sochařů Jana Štursy

Na snímecích hřbitov ve Volarech

a Vincence Makovského. Narodili se tu také Jiří Brady a jeho sestra Hana, kteří byli v roce 1942 deportováni do Terezína. Bylo jim tenkrát 14 a 11 let. Jiří přežil, jeho sestřička nikoliv. Kromě něj by na ni asi málokdo vzpomínal, nebýt knížky *Hanin kufřík* známé snad po celém světě. K nedožitým Haniným 80. narozeninám připravil L. Šula, ředitel Domu dětí a mládeže Klubíčko, výstavu *Zmařené osudy*. Výstava velice přístupným způsobem i pro školní děti ukázala, co byl holocaust. Výstavu v Horáckém muzeu doprovázel po dobu dvou měsíců bohatý program, přednášky, koncert, promítání filmů, představení Brundibára a besedy s občany i žáky škol ve městě a okolí.

A co mají společného Volary a Nové Město na Moravě kromě krásné přírody, která je obklopuje? Jsou to mimořádní lidé, jimž není lhostejná historie jejich nynějšího domova a dokázali z ní vytěžit poznatky nejen pro sebe, ale především k působení na mladé lidi, k jejich poučení a výchově. Za to jim upřímně děkujeme a přejeme vytrvání a úspěch v této tak záslužné činnosti.

Dagmar Lieblová

Příležitost pro lepší poznávání české a německé literatury z našeho území

Nedávno jsem v nakladatelství Franze Kafky objevila zajímavou knížku (v němčině a není pravděpodobné, že by byla přeložena do češtiny) s výmluvným názvem „*Literatur unter dem Hakenkreuz, Böhmen und Mähren 1938 - 1945*“, tedy „*Literatura pod hákovým křížem v Čechách a na Moravě 1938 - 1945*.“

Je to sborník přednášek na toto téma, přednesených při kolokviích na univerzitách v Mnichově a Olomouci.

Nejzajímavějším pro mne byl podrobný celkový referát Ludgera Udolpha z Drážďan a koreferát Aleny Štěrbové z Olomouce o české poezii v uvedeném období. Ta dokonce cituje ukázky básní českých básníků Seiferta, Halase i Ortena, doplněné poněkud kostrbatými překlady do němčiny.

Další přednášky se zabývaly literárními vztahy mezi rakouskými a českými zeměmi v období třetí říše, stavem sude-toněmecké spisovatelské obce za protektorátu apod.

Vytištění knihy podpořil Česko-německý fond budoucnosti a vydalo nakladatelství Vitalis, jež jistě tak přispělo k bližšímu poznání vztahů jazykově i politicky odlišných národních společenství, obývajících naše území.

Eva Štichová

Zmizelí nejen v Arcibiskupském gymnáziu

Zúčastnila jsem se dvou pražských vernisáží výstav *Zmizelí sousedé*. První v Arcibiskupském gymnáziu na náměstí Míru a druhé ve VOŠ a SOPŠ v Dejvicích. Byla jsem dojata zájmem, s jakým studenti zmíněných škol k této akci přistoupili.

Zmizelí sousedé jsou projektem Židovského muzea v Praze ve spolupráci s občanským sdružením *Zapomenutí* a vybízí studenty k pátrání po souse-

dech, kteří zmizeli z jejich nejbližšího okolí během 2. světové války.

Studenti zmíněných škol si vybrali osudy židovských rodin v různých místech tehdejšího protektorátu a svědomitě se také pídili po přeživších, kteří jim pak

pomáhali při realizaci celého projektu. Jde o nadmíru potřebnou akci, již se účastní již mnoho škol na celém území našeho státu a doufám, že další je budou následovat.

Doris Grozdanovičová

Literární a výtvarná soutěž v Památníku Terezín

I letos se konalo tradiční vyhlášení výsledků literární a výtvarné soutěže v kinosále Muzea ghetta. Tato akce probíhá vždy ke konci školního roku, tentokrát ve čtvrtek 9. června. Ke slavnostní atmosféře přispělo i vystoupení Komorního smyčcového orchestru při ZUŠ Litoměřice pod vedením M. Ročka. Za Terezínskou iniciativu se této akce zúčastnila Eva Herrmannová.

Nejen oceněné práce si může návštěvník Památníku Terezín prohlédnout ve výstavních prostorech Muzea ghetta.

Foto: Radim Nytl, Památník Terezín

Literární a výtvarné práce školní mládeže po návštěvě Terezína Brlík

Toho teplého letního dne bylo v naší chalupě něco jinak. Kamna stála v rohu, velký stůl s osmi židlemi se ocital uprostřed světnice, džbánky na policičky byly pečlivě urovnané, dřevěná prkna v podlaze pořád vrzala, dokonce i obraz boží rodičky visel stále na stejném místě. Přesto to bylo v něčem jiné, jako by sem škvírou pod dveřmi vniklo cosi temného a neznámého. Znáte takový ten pocit, kdy vám náhle zničehonic přijde, že váš domov už není skutečným domovem? Prostě se náhle cosi změní, takže rázem vyprchá všechn ten pocit bezpečí a pohody. Jestliže jste to ještě nezažili, pak asi dobře zavírate dveře. Může za to totiž Brlík. Je to stvoření malého vzrůstu a lidského vzhledu, co mu jen trochu přebývá, jsou čtyři ruce a také si určitě všimnete jeho dlouhého křivého nosu či jasně modrých nenasytných očí. Jestli si myslíte, že byste ho už teď bezpečně poznali, tak se mýlíte. Ta potvora se totiž umí měnit, ba co víc, vklouzne přímo do lidí a našeptává jim pak zlé věci. Brrr, skutečně odporné stvoření.

No a ten den (bylo to 22. června, pamatuji si to přesně, protože jsem si to zapsal do deníčku) jsem začal mít takové podezření, že si Brlík dělá zálusk na tatínka. Celý den byl neklidný a roztěkaný, když jste mu něco říkali, vůbec vás neposlouchal. Typický příznak lidí, co právě bojují s Brlíkem. Večer mi to nedalo spát, stále jsem se převaloval a přemýšlel, jaké by to bylo, kdyby tatínka skutečně ovládl. Víte, když máte někoho rád, tak přirozeně nechcete, aby se dostal Brlíkovi do spárů. To už ho totiž potom mít rád přestanete, protože začne dělat moc ošklivé věci. Tak jsem se rozhodl, že když tatínek není dost silný na to, aby s Brlíkem bojoval sám, tak mu trochu pomohu.

Schody jsem musel scházet velmi opatrně. Vrzaly, a já nechtěl, aby mě někdo uslyšel. Ze světnice se ozýval výrazný hlas, jehož iniciátora jsem v tu chvíli nedokázal rozlišit. Zlehounka jsem šfouchl do dveří, které se pootevřely. Spatřil jsem tatínka a pár strýčků od vedle, co k nám občas chodili na návštěvu. Tentokrát však neměli půllitry piva a harmonikáře zřejmě nechali doma. Všichni seděli kolem velkého stolu, zamyšleně na něj hleděli a poslouchali rozhlasové vysílání. Maminka stála u dřezu a myla nádobí od večere. Otočil jsem se a spatřil jsem Brlíka. Stál za mnou a nadšeně máchal svými šesti ručičkami a už mi ukazoval, co všechno se dá provést, když rodiče nedávají pozor. Vyplázl jsem na něj jazyk a zůstal jsem poslouchat za dveřmi, což byla sice také lumpárna, ale pro Brlíka pořád pěkná slabota. Dál už jsem se nerozptyloval a zaposlouchal jsem se do hlasatelových slov.

„Hitler je obluda nepravosti, nenasytná ve své touze po krvi a plnění. Nespokojen, že má celou Evropu pod patou, nebo že ji jinak zterorizoval do různých forem odporného poddanství, musí nyní přenášet své dílo řeznictví a zkázy mezi obrovská množství obyvatel Ruska a Asie...“

Tatínek vstal, ztlumil rádio a tiše konstatoval: „Churchillův projev. Tak si myslím, pánové, že jsme v koncích.“ Nato vzal špendlík s modrou hlavičkou a zapíchnul ho do stolu. „Nejdřív zabral Sudety, pak napadl Polsko,“ nadechl se, nabral si hrst špendlíků a pokračoval v jejich zapichování do míst, kde zřejmě byla mapa Evropy. „Loni na jaře dobyl Dánsko a Norsko, potom padlo Lucembursko, Nizozemsko, Belgie a Francie. A teď ještě táhne na Sovětský svaz. Jediný, kdo mu doposud dokázal vzdorovat, je Anglie, a já se ptám: Kdy se to už koneč-

Kolektiv žáků 7. třídy, ZŠ Buštěhrad

Anna Dejmková, 15 let, Gymnázium

Filip Matějka, 14 let, ZŠ

ně zastaví?“ Rozhořčeně rozhodil zbytek špendlíků po mapě Evropy a sklopil hlavu. Než znovu promluvil, musel ovládnout svůj hlas, aby se mu neroztrásl. „Přemýšleli jste někdy o tom, kam zmizela ta židovská rodina od nás ze vsi? Bůh ví, co s nimi udělali. Jak jen svět může dopustit tolik zla? Jak se něco takového vůbec může stát?“

Ve světnici nastalo zlověstné ticho. Přestože jsem moc dobře nechápal, o čem to tatínek mluvil, cítil jsem, že to bylo velmi vážné a velmi zlé. Brtlík za mnou si mnul ruce, jak se mu krásně daří přetvářet svět k obrazu svému. Tatínek ještě chvíli napjatě stál a nic neříkal. Strýček Josef se pomalu zvedl, došel k němu a položil mu ruku na rameno. „Lidé odkládají řešení problémů na pozdější dobu. Analýza situace a vyvození jejího pokračování z historických souvislostí, to jim chybí.“

To už se postavil i strýc Janek. „To ovšem nic nemění na tom, že s tím nic neuděláme. Je to krize společnosti, nikoliv jednotlivce.“

„To nepopírám,“ na to strýc Josef. „A nepopírám ani to, že naše situace je víc než žalostná. Když se na to tak podíváte,“ řekl a vzal špendlíky, které předtím otec rozsypal po mapě, „Hitler táhne třemi směry. Na Leningrad (zapíchnul první špendlík), Moskvu (druhý špendlík) a přes Ukrajinu na Kavkaz (třetí špendlík).“

„A doposud mají německá vojska převahu,“ poznamenal strýc Karel. „Stalin spoléhal na smlouvy s Hitlerem, takže Rudá armáda nebyla na nepřátelský vpád připravena.“

„A to je právě to,“ ozval se opět tatínek. „Přemýšlejte, kam se fronta asi tak může dál ubírat. Jestli se Hitlerovi opravdu podaří dobýt Moskvu, získá nezměrnou moc. Podmaní si zbytek Evropy a bude pokračovat do Asie. Jestli vyhraje, už nebude k zadržení. Znamenalo by to největší diktaturu v dějinách země.“

„Ale vezměte si, pánové - každému přece muselo být jasné, že něco takového přijde,“ ozval se jeden ze strýců (už jsem se začínal ztrácet v tom, který z nich to byl). „Hitler nabýval v Německu stále větší moci a nikdo nepodnikl žádná opatření pro zachování stabilní a ideologicky vyrovnané vlády. Británie s Francií a Itálií přenechaly Němcům naše pohraniční území v naději, že se Hitler nasytí. Vždyť jim přece muselo být jasné, že žízeň po moci nikdy neuhasíná a kdo má moc, chce stále víc. A Stalin ignoroval varování na možný útok nacistů, protože spoléhal na smlouvy s Hitlerem. Copak si opravdu všichni ti lidé mysleli, že právě tady se to nemůže stát? Proč problémy strkaly pod stůl a neřešili je, jak přicházely? Kdo zná odpověď? To, co se stalo, jsme si zavinili sami, tak je to.“

V místnosti opět zavládlo ono stísňené ticho, které činilo ze vzduchu cosi těžkého a nedýchatelného. Tato atmosféra se přenesla i na mě. Přesně jsem věděl, kdo za to mohl. Ten zatracený Brtlík! Proč on to dělá? Proč chce po lidech, aby dělali zlé věci? A jak může člověk dovolit, aby ho takové stvoření ovládlo? Říká si snad takový člověk, že se mu to nemůže stát? Že právě jeho zlo nikdy nepohltní? Nebo si snad dokonce myslí, že žádný Brtlík neexistuje? Také mám Brtlíka a vím, jak umí být záłudný a podlý, vlezlý a vychytralý. Ale bojuji s ním. A chcete slyšet proč? Protože si myslím, že jsou lidé, co ho poslouchají, ve skutečnosti hrozně nešťastní. Možná mají víc peněz nebo víc hraček nebo tak, ale každý, kdo zná jen trochu pohádky, by vám řekl, že peníze jsou až druhořadé. Co takový jako oni kdy udělali pro ostatní lidi? Co je smyslem jejich života? Upřímně, nechtěl bych žít tím prázdným životem zbohatlíka.

Když jsem se vyprostil ze svých myšlenek a znovu se začal soustředit na dění ve světnici, situace se příliš nezměnila.

Panovalo zde stále stejné napjaté ticho. Sklíčenost. Zoufalství. Bezradnost. Bezmocnost. Bolest. Když tu náhle maminka, která do té doby myla nádobí, přišla k tatínkovi, objala ho kolem pasu a něžně řekla: „Ale pánové, lámete si hlavu nad zbytečnostmi. To neznáte pohádky? Copak nevíte, že každý padouch musí špatně skončit?“

Její slova přišla nečekaně, jako by se vůbec nehodila do atmosféry dané chvíle. Muži tam řešili vážné záležitosti a ona tam najednou začne mluvit o pohádkách. Ticho ale netrvalo věčně, po chvíli ho prolomil bujarý smích strýčka Josefa. Nejdřív zněl v tom tichu nepřírozeně, snad až nevhodně. Jak se však rozléhal chalupou, naplňoval ji zvláštní pohodou a vracel lidi od války, vzdálené na hony daleko, zpět do jejich běžného každodenního života. „Sakra, ženská, vždyť vy vlastně máte pravdu!“ pronesl s úsměvem strýc Josef, čímž definitivně prolomil to ticho. To už se i ostatní dali do smíchu a začali se bavit tak jako vždy. Zdálo se, že se všechno vrátilo do starých kolejí.

„A ty už bys měl spát, ty zlobidlo,“ pohrozila maminka, když mě spatřila, jak stojím mezi dveřmi. Chytila mě do náruče a už mě nesla zpět do postýlky. Byl jsem moc rád, že se zase všechno takhle spravilo. Ale jedna věc mi stále dělala starost. Zahlédl jsem totiž tatínkova Brtlíka, jak se nepozorovaně protáhl skulinkou ve dveřích světnice a tiše jako myška se odplížil pryč, aby se mohl usadit někde, kde ho přijmou.

Marie Černá, 15 let, Gymnázium Opatov, Praha 4
1. kategorie, 1. místo

Kolektiv žáků 7. třídy, ZŠ Buštěhrad

Tady se to nemůže stát

Odchod

Seděl jsem na otlučeném kufru zděděném po otci. Měl tepaný úchyt z bytně vyhlížejícího, elegantního kovu. Byl prázdný. Poslední tři dny jsem nedělal nic jiného, než že jsem balil svoje věci nutné k přežití do kufru a zase je vyhazoval ven. Nedokázal jsem ani pomyslet na to, že by tu měl ten kufr zůstat, ale dneska teprve padlo konečné rozhodnutí. Je moc těžký, než abych se s ním trmácel přes... Vlastně nevím, kam půjdu. A nevím, jestli je správně, že odcházím. Nechat tu všechny... „Ale no tak, už jsme to přeci probírali, ne? Další lidé by byli jen potíží. Dokážu to, ale jen sám na vlastní pěst.“ Uklidňoval jsem sám sebe.

Nedokázal jsem zadržet nový příval myšlenek, ve kterých na mě dotíraly zasmušilost, vyčítání, pochyby. Tolik mých přátel už je pryč. Rozumných přátel. Věděli, co dělají, to určitě, ale také slíbili, že dají vědět, že se ozvou, že najdou způsob, jakým mi dát vědět.

Ve víru mé hlavy ale po myšlenkách a přemítání zůstalo vždy jen prázdko, útočící nejen na moje duševní zdraví, ale také na můj žaludek. Nevolnost. Zmítání se v těch tisících zážitků z dětství, které mohly být jedinou zprávou o mých přátelích pohřbeny. Věděl jsem, že je dobře, že o nich nemám žádné zprávy, protože kdyby přišly, byly by špatné. Pesimismus byl teď vesmír, ve kterém jsem se pohyboval. Vždycky jsem byl realista, ale realismus a černý pohled na svět jdou dneska ruku v ruce. Stali se z nich nerozluční kamarádi, začínají se proplétat a srůstat dohromady.

Noc byla černá. Jako všechno okolo. Věnoval jsem poslední pohled krásnému čtyřpokojovému apartmá, ze kterého nezmizelo téměř nic podstatného. Věděl jsem, že kdyby tu stál místo mě můj otec, nikdy by se nedokázal rozloučit a opustit všechno, co vybudoval. Pro mě to ale už nebylo těžké. Všechno krásné, spojené s těmito prostory, zahynulo. Je to pryč. Chápal jsem svoje sourozence, když chtěli zůstat. Byl to tu pro ně domov. To slovo mi je tak cizí, ztracené spolu s perleťovými cvrnkacími kuličkami v koženém pytlíku. I když cítím, že už nikdy nebudu nikde tak přirozeně žít, jako tomu bylo tady, věděl jsem, že už se nevrátím. Jestli vůbec někdy zvládnou odejít.

Sám.

Jenom se pomodlit k Bohu a vyrazit pravou nohou přes práh. Hrubá pytlovina se mi lepila v horké noci na záda, kde jsem měl uměle protrženou košili. Čepice byla naražená, aby mi nikdo neviděl do tváře, pokud o to nebudu stát, ale zase ne moc, abych nezbudil podezření.

Já utíkám.

Přešel jsem pár ulic schovaný ve stínu vysokých domů mého rodného města. V jednu chvíli jsem vzhledl vzhůru a zahlédl tmu v druhém okně zprava ve třetím poschodí.

Zařekl jsem se, že už nebudu myslet na včerejší rozhovor se svou starší sestrou, která by se nikdy nevzdala života v těchto ulicích a za tím zmíněným oknem. Byla šťastná i přes všechno, co se tady dělo. Nikdo jí nedokázal plně vysvětlit nebezpečí, které jí hrozilo, když se rozhodne i se svými dětmi zůstat. Nikdy její fantazie nesahala tak hluboko, aby začala přemýšlet o tom, jak bude její život vypadat. Řešila vždycky jenom přítomnost. Žila každým okamžikem. Bylo jí jedno, co se bude dít, nebo kdy bude muset přijmout tíhu osudové cesty. Teď žila. Mezi lidmi, které miluje a pro které by položila život. Nechtěl jsem si připouštět, že jsem zbabělec, ani že už ji vícekrát neuvidím. Nechávám ji tu a snažím si namlouvat, že dělám dobře? Kdo jsem? Budu s tímto pocitem chodit po světě až do samého konce? Budu mít někdy příležitost zapomenout?

Já jsem zbabělec.

Já utíkám.

Sám.

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Ráda bych znala poslední adresu nedávno zemřelého Michaela HONEY (HONIGWACHSE), abych mohla jeho příbuzným odevzdat malou památku z doby Ghetta Terezín.

Helena Krouská, helenakrouska@seznam.cz

Texaská univerzita Austin Texas USA chystá v rámci Židovských studií na podzim roku 2012 výstavu a pořady zaměřené na život za války v Terezíně. Jsem na této univerzitě profesorem fotožurnalistiky a zajímám se o pořizování fotografií a krátkých rozhovorů s přeživšími terezínského ghetta, což bude součástí výstavy, která bude později věnována Památníku Terezín.

Chci tento projekt zahájit v říjnu 2011. Pokud by někoho z vás zajímaly podrobnosti, nebo byste na něm chtěli participovat svou fotografií nebo rozhovorem, kontaktujte mě prosím na: *d.darling@mail.utexas.edu* nebo písemně na adrese: *241 Rugged Earth Dr., Austin, Texas.*

Professor Dennis Darling
School of Journalism, University of Texas at Austin

Zemřela Eva Kalinová

Dne 14. července 2011 nám odešla ve věku 98 let matka, babička, prababička a kamarádka paní Eva Kalinová. Narodila se v Československu, na Moravě v Místku.

Její životní osudy byly pestré i dramatické. V roce 1939 se rozhodla emigrovat z Československa do Palestiny. Místní vojenské jednotky nedovolily lodi Frossula, na jejíž palubě emigranti byli, přistát, a tak tedy přistáli v Tripolisu a byli internováni v táboře v Sarafandě. Odtamtud pak Eva cestovala do Palestiny. Po roce odjela z Palestiny do Anglie, kde pomáhala v protiva-lečném úsilí. Tam se také v lednu 1945 vdala za JUDr. Otto Kalinu.

V roce 1945 se Kalinovi vrátili do Československa.

V komunistickém režimu byl však její manžel uvězněn a Eva se musela při zaměstnání starat o tři malé děti. Nikdy se však nevzdávala, nepodlehla zoufalství a zvládala všechny těžkosti.

Ovládala řadu jazyků, později pracovala jako překladatelka a byla neúnavná v získávání nových poznatků. Lidi přímo přitahovala, vždy byla ochotná jim naslouchat, zajímat se o jejich problémy a pomáhat jim v nouzi.

Odešel člověk s velkým srdcem, lidmi ve svém okolí milovaný a vážený. Sbohem, Evo, budeme na Tebe všichni s láskou vzpomínat.

MUDr. Raja Žádníková

Ještě k bankovním poplatkům

Abychom nemuseli platit vysoké bankovní poplatky za příchozí platby od CC nebo za *Ghettorente*, je třeba vyplnit následující tabulku. Údaje požadují banky. Bez nich nelze o odpuštění poplatků uvažovat. Pošlete prosím na naši adresu:

Terezínská iniciativa, Maiselova 18, 110 00 Praha

Jméno, příjmení, titul	
Datum narození	
Adresa bydliště	
Název banky a adresa její pobočky	
Číslo vašeho účtu a kód banky, na který vám přicházejí platby od CC a Ghettorente	
Přesná data, kdy vám platby přicházejí do banky (jsou-li pravidelné)	
Uveďte měnu, ve které vám platby přicházejí (CZ, EUR, US)	

Vážení čtenáři,

Obdrželi jsme od Claims Conference dopis, jehož český překlad, s některými vysvětlivkami, následuje. Upozorňuji hned, že to pro nás v Česku není tak kladná zpráva, jak se zprvu zdá; je to nicméně důležité, a doporučuji každému, aby si to přečetl a důkladně promyslel.

7000 obětí holocaustu ve východní Evropě má poprvé obdržet platby

Výsledek dlouhodobého vyjednávacího úsilí

Má být vyplaceno 13,4 miliónů € neboli 20 miliónů \$

Poprvé po téměř dvou desetiletích vyjednávání Claims Conference s Německem obdrží židovské oběti ve východoevropských zemích Evropské unie platby uznávající jejich utrpení za šoa.

CC dnes oznámila na svém výročním zasedání Rady ředitelů vytvoření Kompenzačního fondu obětí holocaustu pro židovské oběti nacistického pronásledování žijící ve východoevropských zemích. Lidé žijící v deseti zemích bývalého sovětského bloku, jež jsou nyní členy Evropské unie, kteří splňují podmínky nového fondu, obdrží jednorázovou platbu 1.900 € (přibližně 2.660 \$). Na základě sociálních programů financovaných CC v těchto zemích se odhaduje, že pomoc obdrží přibližně 7000 obětí šoa. Celkově se odhaduje, že bude vyplaceno 13,4 miliónů Euro (přibližně 19 miliónů dolarů).

Tzv. „Hardship Fund“ CC schválil přibližně 350.000 obětí šoa z východní Evropy a Sovětského svazu, avšak platby mohou obdržet pouze ti, kdo v současné době žijí na Západě. CC trvala po řadu let na tom, že oběti, které trpěly stejným pronásledováním, by měly mít nárok na stejnou kompenzaci bez ohledu na to, kde dnes žijí.

Když byl v roce 1980 vytvořen „Hardship Fund“, nechtěla německá vláda vyplácet peníze obětem nacismu za železnou oponou, z obavy, že komunistické vlády tyto platby zabaví. Avšak vzhledem k tomu, že Sovětský svaz se před dvaceti lety rozpadl, usilovala CC neustále o to, aby se obětem žijícím stále v těchto zemích kompenzace vyplácely.

CC nadále vyjednává s německou vládou o možnosti rozšíření nového programu do bývalých komunistických zemí, jež nejsou členy EU, kde potřeba obětí nacismu je zřejmě největší.

Program bude zahájen 1. září 2011, kdy budou k dispozici formuláře žádostí, a lhůta pro podání žádosti bude 30. červen 2013. Program bude dostupný v těchto zemích: Bulharsko, Česká republika, Estonsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Polsko, Rumunsko, Slovenská republika a Slovinsko. Židovské oběti nacistického pronásledování mohou mít nárok, pokud neobdrželi dosavadní kompenzační platby, jako je „Fond pro střední a východní Evropu“ (CEEFF) nebo „Budapeštský fond“. Podmínky pro nárok a dodatečné informace budou brzy dostupné na webových stránkách CC: www.claimscon.org

Toto je znění sdělení, jež jsme obdrželi. Upozorňuji, že většina z nás již dostává peníze z výše uvedeného „Fondu pro střední a východní Evropu“ (tč. 780 € čtvrtletně), takže na novou jednorázovou platbu by nárok neměla mít.

Terezínská iniciativa se otázkou bude samozřejmě zabývat, ve spolupráci s Claims Conference. Považujeme za svou povinnost pomoci všem, kdo na nové peníze budou mít nárok.

Dagmar Lieblová, předsedkyně TI

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 56 vyšlo v srpnu 2011.

MK ČR E 10779